

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 159.9.316.6.316.4

DOI <https://doi.org/10.33120/popp-Vol16-Year2024-161>

Духневич Віталій Миколайович

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу психології політико-правових
відносин,

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України,
м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0115-5517>

greyeyed76@gmail.com

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність публікації зумовлена необхідністю конкретизації змістового наповнення категорії “соціальна згуртованість” з позицій психологічного знання.

Мета дослідження – рефлексія тієї соціально-психологічної реальності, що супроводжує процеси єднання і гуртування, та визначення вимірів згуртованості суспільства і параметрів, що розкривають її психологічне наповнення.

Методологія. Метааналіз теоретичних і політичних джерел як систематичний огляд та об'єднання актуальної інформації використано для конкретизації теоретичного змісту й особливостей психологічного бачення категорії “соціальна згуртованість”.

Результати. Запропоновано два виміри соціальної згуртованості. Перший вимір містить об'єктивний і суб'єктивний вектори. Об'єктивний вектор представлений тими явищами і феноменами суспільно-політичного життя, що мають безпосередній прояв у суспільстві; він описує фактичну участь (дії) громадян у суспільному житті; його можна оцінити за реальними, вимірюваними проявами згуртованості в суспільстві, як-от: соціальні зв'язки, економічна рівність, участь у суспільному житті. Об'єктивний вектор демонструє фактичний рівень згуртованості, але не завжди враховує індивідуальні емоції чи переживання. Суб'єктивний вектор проявляється в тих психологічних реаліях, що

пронизують усі суспільні відносини та створюють власне можливість спільного існування та спільних дій. Він відображає почуття, ставлення та сприйняття людей щодо згуртованості. Це те, як люди самі відчувають свою єдність, належність до спільноти, те, що їх спонукає долучатися до суспільних процесів. Цей вектор відображає рівень емоційної єдності та готовність до взаємодії. Другий вимір визначається позитивними або негативними наслідками для суспільного життя. До позитивних наслідків можна віднести ті, що сприяють єднанню, утворенню альянсів, союзів та коаліцій; а до негативних – ті, що призводять до роз'єднання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціальну згуртованість визначено як психологічний стан спорідненості та співвіднесення себе з іншими, що передбачає ідентифікацію з ідеєю (цінністю, метою, ідеологією і т. ін.) або суб'єктом (лідером), формування готовності до дій та дії, спрямовані на певний суб'єкт або об'єкт. Представлені групи параметрів у кожному з чотирьох вимірів презентують ті феномени, які можна досліджувати залежно від завдань, що ставить перед собою дослідник соціальної згуртованості. Розроблення відповідних індикаторів для кожного параметра і добирання інструментарію для вивчення психологічного ракурсу соціальної згуртованості становлять подальший напрям і перспективи досліджень.

Ключові слова: соціальна згуртованість; виміри соціальної згуртованості; єдність; ідентифікація; ідентичність; довіра.

Vitalii M. Dukhnevych

Ph. D. in Psychology, Senior Researcher,
Leading Researcher of the Department of Psychology of Politico-Legal
Relationships,
Institute for Social and Political Psychology, NAES of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-0115-5517>
greyeyed76@gmail.com

SOCIAL COHESION AS AN OBJECT OF PSYCHOLOGICAL RESEARCH

Urgency. The relevance of the publication is determined by the current necessity of specification of the content of the category “social cohesion. This specification must take into account the psychological perspective.

The **purpose** of the study is to reflect on the socio-psychological reality that accompanies the processes of unity and cohesion of society. The definition of the dimensions of social cohesion and the parameters that reveal its psychological content are also presented in the article.

Methodology. Meta-analysis of theoretical and political sources as a systematic review and integration of relevant information was used to specify the theoretical content and characteristics of psychological vision of the category “social cohesion”.

Results. Two dimensions of social cohesion are proposed. The first of them consist of objective and subjective vectors. The objective vector is represented by some phenomena of socio-political life that have a strong manifestation in society. It describes the actual participation (actions) of citizens in public life. It can be considered as real measurable manifestations of cohesion in society (social ties, economic equality, participation in public life etc.). The objective vector demonstrates the actual level of cohesion, but does not always take into account individual emotions or experiences. The subjective vector manifests itself in psychological realities that penetrate all social relations and create the very possibility of co-existence and joint actions. It reflects people's feelings, attitudes, and perceptions of cohesion. This is how people themselves feel about their unity, belonging to a community, what motivates them to be included in social processes. This vector reflects the level of emotional unity and readiness for interaction. The second dimension is determined by positive or negative consequences for social life. Positive consequences include unity, the formation of alliances, unions and coalitions. Negative consequences include disagreements and conflicts within society.

Conclusions and prospects for further research. Social cohesion is defined as psychological state of closeness, interrelationship and relating oneself to another, which involves identification with an idea (value, goal, ideology, etc.) or a subject (leader), the formation of readiness for action and actions oriented towards a certain subject or object.

Groups of parameters in each of these dimensions present phenomena that can be studied depending on the tasks that the researcher of social cohesion sets. Clarification of indicators for these parameters and the selection of tools for studying the psychological perspective of social cohesion are seen as a further direction and prospect of research.

Keywords: social cohesion; dimensions of social cohesion; unity; identification; identity; trust.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Гібридна війна, розпочата РФ задовго до повномасштабного вторгнення в Україну, а також, власне, поширення воєнних дій на всю територію нашої країни в лютому 2022 року, піднесли на новий щабель актуальності питання єднання громадян і суспільства загалом. Війна сама по собі створює нові загрози національній безпеці. А в поєднанні з наявними суперечностями і нагальними не вирішеними питаннями консолідації політичних еліт щодо загального шляху розвитку країни та забезпечення її обороноздатності, питаннями щодо ефективності інститутів державної влади та побудови довіри до владних інститутів та їхніх представників і т. ін. це створює додаткові ризики для національних інтересів та реалізації стратегії розвитку і життєдіяльності країни. А значить, згуртованість стає однією з ключових категорій, що дає змогу більш чітко увиразнити проблематику, яка потребує свого дослідження та вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виокремлення нерозв'язаних частин загальної проблеми. На сьогодні є різні концептуальні підходи щодо визначення поняття соціальної згуртованості. Українські дослідники А. Гриненко і В. Кирилук уже запропонували аналітичне узагальнення наявних підходів (Гриненко, & Кирилук, 2017). Це узагальнення охоплює визначення і тлумачення соціальної згуртованості, які запропонували як окремі автори, зокрема А. Колот, Р. Грін, Дж. Максвел, А. Стенлі, Д. Рітзен, Б. Реймер, О. Оржель та ін., так і організації, наприклад Рада Європи, Світовий банк. У цьому контексті варто згадати також позицію О. Дейнеко, на думку якої вивчення феномену соціальної згуртованості у світовому науковому дискурсі сформувало два дослідницьких табори: академічний, представники якого розглядають соціальну згуртованість як передусім наукову категорію; і політичний, прихильники котрого концептуалізують соціальну згуртованість як категорію соціальної політики. Дослідниця справедливо зауважує, що “розмаїття підходів до визначення соціальної згуртованості справді вражає: вона постає як антонім конфлікту, властивість або здатність суспільства, ступінь стабільності, ознака міцності зв'язків, належність до спільноти, ознака групи, напрям політики, процес обґрунтування цінностей або навіть ситуація в суспільстві” (Дейнеко, 2021).

Н. Довгань (2024) звертає увагу на те, що соціальну згуртованість розглядають переважно у трьох аспектах єднання суспільств: культурно-територіальному, державно-управлінському та соціального капіталу; а елементи вимірів соціальної згуртованості можна класифікувати за характеристикою відносин у суспільстві, характером прояву, сферами діяльності, розташуванням у просторі, характером відносин і взаємодій

Очевидно, що всі визначення соціальної згуртованості наголошують на тому чи іншому аспекті цього феномену – власне, на тому, який дослідник чи практик (або ж інституція) вважають найбільш значущим. Не будемо говорити про те, наскільки вони узгоджені чи взаємозамінні або ж взаємодоповнювальні. На нашу думку, це, власне, свідчить про те, що категорія соціальної згуртованості щоразу потребує щонайменше уточнення та визначення з позиції дослідника для окреслення тих засад, які він обстоює.

Загалом поняття соціальної згуртованості використовують у соціології, політології, праві та інших науках. З огляду на це категорія “соціальна згуртованість” потребує конкретизації з позицій саме психологічного знання. Ідеться передусім про рефлексію тієї соціально-психологічної реальності, що супроводжує процеси єднання і гуртування,

а також визначення вимірів згуртованості суспільства та параметрів, що розкривають її психологічне наповнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна згуртованість є однією з базових доктрин розвитку сучасного суспільства. Вона припускає активну участь населення в розв'язанні актуальних проблем його життєдіяльності та подоланні наявних викликів і перешкод. Поняття соціальної згуртованості, яке впровадив у науковий ужиток відомий французький соціолог Е. Дюркгайм, використовували спочатку у своїх дослідженнях саме соціологи. А як концепт політик і практик суспільного життя базові засади соціальної згуртованості було викладено 1990 року в програмних документах і концепціях Ради Європи та Євросоюзу, про що ми вже згадували вище.

Аналізуючи природу соціальної згуртованості під кутом зору психологічного знання, доцільно і цілком логічно спиратися на доробок попередників, які вивчали це питання. Тож звернімося відтак до соціологічного та суміжних галузей знання і на їх основі спробуємо обґрунтувати психологічне бачення цього поняття.

Як справедливо зазначають соціологи, “соціальна згуртованість складається з багатьох [...] важливих соціальних концептів, що визначають, наскільки суспільство є “разом”, “одним за всіх”, при цьому оцінюючи не лише індивідуальний або загальний рівень, а водночас враховуючи як мікро-, так і макрорівні дослідження. Соціальна згуртованість поєднує в собі засади взаємодії міжіндивідуальної, міжструктурної та взаємодію індивіда і структури одразу” (Бондаренко, Бабенко, & Боровський, 2017).

Очевидно, що соціальна згуртованість є явищем, яке поєднує багато елементів. Узагальнення досліджень сучасних науковців показує, що такими елементами можуть бути: 1) соціальні зв'язки (на мікро-, мезо- і макрорівнях), 2) взаємна (міжособистісна та інституційна) довіра; 3) спільні цінності та норми; 4) рівень соціальної участі (від мінімальної громадянської активності до соціальної інтеграції в різні ініціативи, проекти, рухи); 5) економічна рівність і справедливість; 6) спільне бачення майбутнього і бачення спільного майбутнього; 7) спільна мета і мотивація; 8) залученість у суспільні та політичні процеси; 9) прийняття інакшості іншого; 10) соціальна підтримка (можливість отримати або надати допомогу); 11) наявність ефективних механізмів чи процедур вирішення суспільних суперечностей і соціальних конфліктів. Чи є цей перелік елементів вичерпним? Напевно, ні. Щоразу дослідник чи науковець, залежно від тих акцентів, які його цікавлять, зосереджується лише на деяких з них.

О. Дейнеко пропонує, наприклад, бачення моделей конструювання соціальної згуртованості на мезосоціальному рівні в межах академічного підходу до концептуалізації феномену соціальної згуртованості. В основу своєї класифікації моделей дослідниця поклала різні “стрижні гуртування”. Вона виокремлює: 1) термінальну згуртованість (формула: довкола чогось/когось), 2) просту інструментальну згуртованість у вигляді позитивно інструментальної і негативно інструментальної (задня чогось/когось і проти чогось/когось) та 3) складну інструментальну згуртованість, що ґрунтується на синтезі попередніх формул (проти чогось/когось задля чогось/когось і задля чогось/когось проти чогось/когось). Наведені моделі соціальної згуртованості О. Дейнеко пропонує розглядати як згуртованість у дії, тобто в актуалізованому стані, виокремлюючи, крім того, стан “нульової згуртованості” як згуртованості на папері. Крім того, дослідниця звертає увагу на “псевдозгуртованість”, поява якої зумовлена помилковим ототожненням змісту понять соціальної згуртованості і соціального капіталу, оскільки вони не враховують, що наявність зв’язків чи відносин, заснованих на взаємній меті (тобто обміні) (соціальний капітал), не дорівнює спільності цінностей, цілей чи викликів (Дейнеко, 2021b).

В іншій своїй роботі О. Дейнеко (2021a) визнає за доцільне застосовувати диференціацію цінностей (як “спільних цінностей”, так і “цінностей згуртованості”) на такі, що декларуються, і такі, що реалізуються. Застосування такої типології, на думку дослідниці, дає підстави виокремлювати два стани соціальної згуртованості – потенційний (побудований на декларативних цінностях) і реальний (актуалізований), що бере до уваги реалізацію задекларованих цінностей у практичній площині.

З огляду на це хотіли б висловити деякі свої міркування.

1. Поділяючи думку О. Дейнеко про різні моделі конструювання згуртованості, зазначимо, що в основі будь-якої згуртованості лежать механізми ідентифікації. Це психологічне наповнення категорії “соціальна згуртованість” дає змогу повніше рефлексувати ті процеси, що супроводжують “конструювання згуртованості”.

2. Якщо визнати той факт, що без ідентифікації себе з іншим (особою, групою, спільнотою) ми не можемо говорити про згуртованість, то чи буде це “псевдозгуртованість” або щось інше? У такому разі можемо говорити лише про підміну поняття “соціальна згуртованість” “соціальним капіталом” або іншими поняттями, але не про псевдозгуртованість. Згуртованість, зокрема соціальна, без співвіднесення себе, власних потреб тощо з іншим неможлива.

3. Цікавою видається ідея дослідниці про “нульову, або потенційну згуртованість” (згуртованість на папері, або згуртованість, побудовану на декларативних цінностях). Справді, допоки не відбулася ідентифікація себе з іншим, допоки не постала необхідність сказати “ми”, – це не згуртованість. Сам факт “ми” є тією вихідною точкою чи пусковим механізмом, що активізує, актуалізує потребу в гуртуванні та формує готовність до дії. З цієї позиції готовність до спільної дії можна розглядати як “потенціалізовану згуртованість”.

4. О. Дейнеко говорить про актуалізований стан згуртованості (згуртованість у дії). Справді, проявлена згуртованість – це не лише ідентифікація з лідером чи ідеєю (власне, з будь-яким нематеріальним або матеріальним символом, об’єктом чи суб’єктом), а й відповідна дія. Практичний аспект (вимірювання) згуртованості, напевно, має враховувати саме ті дії та вчинки, які роблять люди задля відстоювання ідеї / когось / чогось або виступаючи проти певної ідеї / когось / чогось. Декларація без дії залишається лише декларацією і не стає спільним надбанням. Відчуття спільності як ідентифікація з іншим лише закладає основу для спільного майбутнього, спільної дії. Спільне виникає саме в дії і через дію.

Отже, згуртованість можна розглядати як 1) “згуртованість довкола когось/чогось”, 2) “згуртованість заради чогось/когось”, 3) “згуртованість проти чогось/когось” або як 4) синтез зазначених різновидів згуртованості. У будь-якому разі така згуртованість буде створюватися через ідентифікацію з ідеєю (цінністю, ціллю, ідеологією і т. ін.) або суб’єктом (лідером), формування готовності до дій і дії, спрямованих на певний суб’єкт чи об’єкт. Згуртованість без дії – це радше потенціал, можливість дії, а проявлення цього потенціалу і є проявом згуртованості. Без дії може бути ідентифікація з чимось (у нашому випадку – потенціалізована згуртованість), але тільки дія стає тим мірилом, яке є чи не єдиним фактичним індикатором “сформованості” згуртованості. Наскільки ця дія, залучення в суспільне життя будуть тривалими – питання відкрите і, напевне, залежить від багатьох чинників.

Українські соціологи М. Бондаренко, С. Бабенко і О. Боровський (2017) зазначають, що “соціальна згуртованість є важливим чинником впливу на соціальну якість життя в суспільстві. *Соціальна згуртованість* – це клей, який пов’язує суспільство разом і *створює довіру*, забезпечує верховенство права, необхідного для участі в житті суспільства. Соціальна інтеграція та взаємодія не є можливою й ефективною без спільних норм, цінностей і довіри до соціально-економічних інститутів, а також інших груп та окремих осіб. Соціальна згуртованість стосується процесів, які створюють, підтримують чи знищують соціальні мережі й

соціальну інфраструктуру, що лежить в основі цих мереж. Адекватний рівень соціальної згуртованості є таким, що дає змогу громадянам “існувати як реальним людським індивідам, як соціальним істотам” (курсив наш. – В. Д.).

До певної міри з цим можна погодитися, але не повністю. На нашу думку, питання про те, що є первинним – згуртованість чи довіра, залишається відкритим. Чи впливає згуртованість на рівень довіри? Так, безумовно. Але ми вважаємо, що саме довіра є тим фундаментом, тією основою, що уможливило соціальну згуртованість як явище суспільного життя. Ми можемо діяти спільно задля вирішення певного завдання, але чи будемо ми справді згуртовані? Наскільки тривалим буде таке гуртування? Суб’єкт може долучитися до спільної дії, але без довіри (інституційної чи міжособової), тоді наскільки тривалим буде таке долучення? “Якщо я не довіряю тому, хто поряд зі мною, чи лідеру, то що я тут роблю?” – цілком логічне запитання і, відповідно, прогнозована дія, після чесної відповіді самому собі.

За будь-яких умов соціальна згуртованість є результатом зв’язку між різними індивідуальними і колективними суб’єктами (групами) та різноманітними соціальними інститутами. Такі зв’язки формуються через ідентифікацію зі спільними цінностями, віруваннями, культурними традиціями, нормами поведінки, політичними переконаннями, власне діями та іншими аспектами, які об’єднують людей у групи і загалом у суспільство. Відповідно, категорія “згуртованість” описує, наскільки індивіди відчувають свою причетність до групи чи спільноти, а міра згуртованості визначається силою ідентифікації особи із завданням, ситуацією, іншими людьми. У будь-якому разі саме категорія “зв’язок” є визначальною для розуміння соціальної згуртованості, а психологічна єдність, що виникає, – це сутність згуртованості.

Загалом у своєму первісному психологічному сенсі згуртованість є характеристикою групи, усі члени якої тісно взаємопов’язані. Предметом психологічних досліджень стала саме групова згуртованість, яку тлумачать як процес формування особливого типу зв’язків у групі, що дають змогу зовнішньо задану структуру перетворити на певну психологічну єдність – організм, або спільноту, яка живе за своїми законами і правилами. Саме група є тим утворенням, що дає змогу людині як соціальній істоті задовольняти свої потреби та досягати поставлених цілей, мотивує до залучення задля вирішення певних завдань, впливає на соціальний статус особи тощо. Однак дослідження такої згуртованості стосуються переважно малих соціальних груп, а соціальний (у значенні суспільний) її аспект більшою мірою вивчають інші галузі наукового знання.

У зарубіжній психології згуртованість прийнято розглядати як багатовимірний конструкт. До проблематики формування згуртованості до певної міри можна віднести чи не всі питання психології груп, як-от вивчення процесів їх утворення, визначення лідера та ухвалення спільних рішень, диференціації та інтеграції, ефективності групової діяльності, каналів комунікації, соціально-психологічних механізмів та явищ, які опосередковують взаємодію і взаємовплив членів групи, тощо. А на рівні великих соціальних груп досліджують здебільшого норми поведінки, культурні цінності і традиції, суспільну думку й масові рухи і т. ін. Таких досліджень багато, і навряд чи можна всі їх згадати в науковій статті.

Зупинімося відтак на вузькому тлумаченні згуртованості. Візьмімо для прикладу багатовимірну модель згуртованості спортивної команди, яку запропонували А. Керрон, В. Відмеєр і Л. Бреулі в середині 1980-х років. Ця модель викликала підвищений інтерес і стала основою для перевірки її застосовності щодо інших типів груп (Carron, Widmeyer, & Brawley, 1985). Автори моделі визначають згуртованість як “динамічний процес, що відображається в тенденції групи триматися разом і залишатися єдиною в досяганні її інструментальних цілей і задоволенні афективних потреб її членів” (Carron, & Brawley, 2000). Дослідники виокремлюють два виміри згуртованості: індивідуальний рівень і рівень групової інтеграції (рис. 1). Індивідуальний рівень представлений двома аспектами: емоційним і когнітивно-діяльним. Перший аспект відображає задоволеність індивіда спілкуванням з членами групи, їхню привабливість та персональні відносини. Другий аспект – про задоволеність тим, як команда діє, її результативністю та вигодою, яку отримує індивід від участі в спільних діях.

Рис. 1. Чотирифакторна модель згуртованості (А. Керрон, В. Відмеєр, Л. Бреулі)

Другий рівень виміру згуртованості – це, власне, групова інтеграція, коли група діє як єдине ціле, а індивід відчувається її невід’ємною частиною. На цьому рівні А. Керрол, В. Відмеєр і Л. Бреулі розглядають два аспекти: соціальний і діяльнісний. У першому випадку йдеться про єдність групи в спілкуванні, тобто коли члени групи відчувають себе єдиним цілим і прагнуть залишатися разом, не розриваючи зв’язків, що виникли. Другий аспект стосується діяльнісної єдності, коли група діє як один організм, а її члени прагнуть докладати якнайбільше зусиль для досягнення результату.

Виникає ще одне запитання: чи можна говорити про пряме перенесення такої моделі згуртованості на більш широкій, соціальний, простір і чи не буде це спрощенням або редуцією? До певної міри – відповідь “так” на обидві частини запитання. На нашу думку, запропонована модель дає змогу краще розуміти ті процеси, що відбуваються на рівні великих соціальних груп. Ми маємо на увазі, що соціальна згуртованість так само проявляється як на рівні стосунків та спілкування, так і на діяльнісному рівні. Можна припустити, що для великих соціальних груп на певних етапах функціонування той чи інший вимір може набувати більшої або меншої значущості. Наприклад, у разі зовнішньої агресії або війни діяльнісний вимір може стати визначальним: “Ми можемо не подобатися одне одному, але ми разом проти спільного ворога”. Проте навіть у цьому разі саме ставлення, як образ найближчого перспективного майбутнього, буде запускати готовність до співпраці і можливість гуртування. Але в умовах мирного життя симпатії або антипатії, можливо, справлятимуть значно більший вплив на привабливість стосунків та відносин і, як результат, на готовність до об’єднання зусиль.

І ще одна ремарка. Запропоновані дослідниками виміри згуртованості все ж стосуються більшою мірою малих соціальних груп, насамперед тих, що вирішують спільне завдання в умовах спільної діяльності. Якщо говорити про інші моделі соціальної згуртованості, що описують її виміри, то варто згадати, зокрема, типологію вимірів соціальної згуртованості П. Бернарда; систему “два на два” вимірювання соціальної згуртованості Дж. Чана; виміри соціальної згуртованості П. Дікеса, М. Валентові і М. Борсенбергер (Довгань, 2024).

На нашу думку, соціальну згуртованість можна розглядати і на інших засадах. Вона може мати щонайменше декілька векторів і вимірів. Об’єктивний вектор представлений тими явищами і феноменами суспільно-політичного життя, що мають безпосередній прояв у суспільстві; він описує фактичну участь (дії) громадян у суспільному житті; його можна оцінити за реальними, вимірюваними прояви згуртованості в суспільстві, як-от: соціальні зв’язки, економічна рівність, участь у суспільному житті тощо. Об’єктивний вектор демонструє фактичний рівень згуртованості, але не завжди враховує індивідуальні

емоції чи переживання. Наприклад, низький рівень злочинності не завжди означає, що люди почуваються безпечно.

Суб'єктивний вектор проявляється в тих психологічних реаліях, що пронизують усі суспільні відносини та створюють, власне, можливість спільного існування та спільних дій. Він відображає почуття, ставлення та сприйняття людей щодо згуртованості. Це те, як люди самі відчувають свою єдність, належність до спільноти, те, що їх спонукає долучатися до суспільних процесів. Цей вектор відображає рівень емоційної єдності та готовність до взаємодії.

Разом ці два вектори утворюють перший вимір соціальної згуртованості. Прикладом прояву суб'єктивного вектора соціальної згуртованості є, скажімо, та обставина, що нині, в умовах війни, багато громадян, попри економічні труднощі, відчувають високе почуття єдності. Проявом об'єктивного вектора буде значний рівень участі громадян у волонтерських ініціативах і допомога ЗСУ.

Другий вимір визначається позитивними або негативними наслідками для суспільного життя. До позитивних наслідків можна віднести ті, що сприяють єднанню, утворенню альянсів, союзів та коаліцій; а до негативних – ті, що призводять до роз'єднання. У найбільш загальному вигляді запропоновану модель представлено на рисунку 2.

Хочемо звернути увагу на декілька моментів. У центрі моделі – параметр довіри (міжособистісної та інституційної), яка, власне, на нашу думку, є визначальною для розвитку конструктивних або деструктивних форм прояву соціальної згуртованості. Саме довіра запускає і регулює розвиток згуртованості: ситуативна згуртованість можлива “тут і зараз”, але чи буде вона, якщо зникне дія, скажімо, руйнівного чи деструктивного фактору? Довіра – цемент і основа соціальної згуртованості. Вона запускає механізми ідентифікації та формування ставлення суб'єкта і визначає характер та силу єдності, що виникає. Довіра забезпечує базу впевненість у тому, що люди готові до взаємодії та співпраці; інші дотримуються спільних правил, цінностей і зобов'язань; соціальні інституції (уряд, поліція, правова система) працюють справедливо та ефективно. Без довіри будь-яка форма згуртованості стає вкрай хиткою, оскільки зростають підозри, недовіра та конфлікти. Саме довіра створює умови для взаємодії, співпраці та стабільності в суспільстві. Не секрет, що на початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року довіра між громадянами і до волонтерських організацій, військових і лідерів держави стала основою соціальної згуртованості. Люди мобілізувалися для допомоги одне одному, захисту країни та підтримки реформ, незважаючи на складні умови.

Суб'єктивний вектор

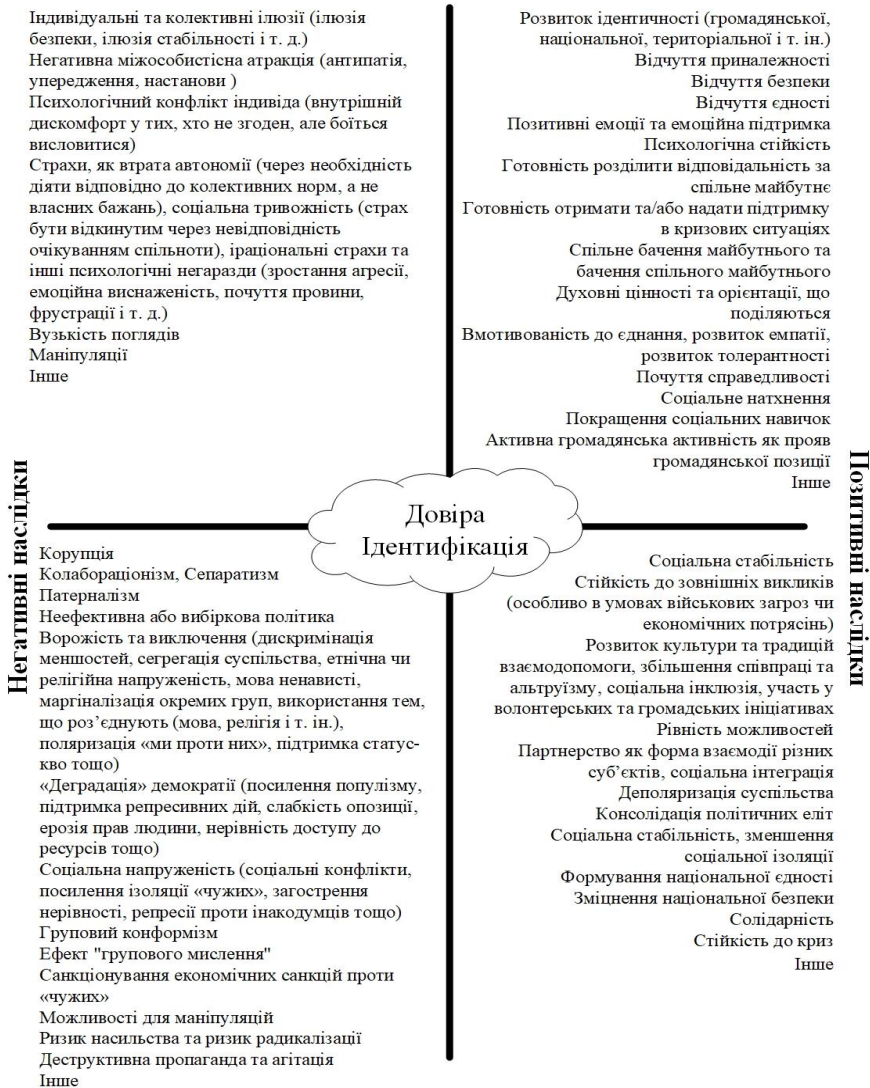

Рис. 2. Виміри соціальної згуртованості

Другий момент пов'язаний з тим, що почасти окремі параметри досить складно розрізнити за тим вектором (суб'єктивним або об'єктивним), до якого їх можна було б віднести. Наприклад, такий параметр, як “маніпуляції”, можна розглядати на рівні окремого суб'єкта, його цілей, прагнень і бажань. А близький параметр “можливості для маніпуляцій” доцільно вивчати вже на рівні колективного суб'єкта, коли лідери можуть використовувати згуртованість для власних цілей, маніпулюючи суспільною думкою або виправдовуючи недемократичні дії. Чи можна це вважати обмеженням пропонованої моделі? До певної міри – так, через, як кажуть, “тонкість грані”, що їх розмежовує. Але це обмеження може бути зняте, якщо дослідник чітко формулює перед собою мету, якої він хоче досягти, та ставить відповідні завдання, і, залежно від цих формулювань, індикатори таких параметрів будуть чітко відрізнятися з позиції суб'єктивного та об'єктивного бачення (вектора розгляду).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, соціальну згуртованість можна визначити як психологічний стан спорідненості та співвіднесення себе з іншим, що передбачає ідентифікацію з ідеєю (цінністю, метою, ідеологією і т. ін.) або суб'єктом (лідером), формування готовності до дій та дії, спрямовані на певний суб'єкт чи об'єкт. Представлені групи параметрів у кожному з чотирьох вимірів презентують ті феномени, які можна досліджувати залежно від завдань, що ставить перед собою дослідник, який вивчає соціальну згуртованість. Розроблення відповідних індикаторів для кожного параметра і добирання інструментарію для вивчення психологічного ракурсу соціальної згуртованості становлять подальший напрям та перспективи досліджень. Зазначимо також, що ми не претендуємо на вичерпність запропонованої системи параметрів, тож вона може бути розширена й доповнена.

Список використаних джерел

Бондаренко, М., Бабенко, С., & Боровський, О. (2017). Соціальна згуртованість в Україні (досвід аплікації методики bertelsmann stiftung до даних європейського соціального дослідження). *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Соціологія*, 1(8), 58–65.

Гриненко, А. М., & Кирилюк, В. В. (2017). Сучасні підходи щодо визначення понять соціальної згуртованості та соціального капіталу. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*, 1, 135–141. Взято з <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/21611>.

Дейнеко, О. (2021a). Аксіостратегії згуртованого суспільства: ціннісна гомогенність, ціннісна гетерогенність чи “відмова від цінностей”? *Соціальні*

технології: актуальні проблеми теорії та практики, 89, 44–55. <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2021.89.5>

Дейнеко, О. (2021b). Моделі конструювання соціальної згуртованості: теоретичні рефлексії та емпіричні кейси. *Соціологічні студії*, 1 (18), 33–40. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-33-40>

Довгань, Н. О. (2024). Пошуки вимірів згуртованості: академічний дискурс. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*, 35 (74), 1, 97–103. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.1/17>.

Довгань, Н. (2024). Соціальна згуртованість суспільства: теорія і практика. *Проблеми політичної психології*, 15(29), 30–49. <https://doi.org/10.33120/popv-Vol15-Year2024-150>.

Carron, A. V., & Brawley, L.R. (2000). Cohesion: Conceptual and measurement issues. *Small Group Research*, 31 (1), 89–106. <https://doi.org/10.1177/104649640003100105>

Carron, A. V., Widmeyer, W. N., & Brawley, L. R. (1985). The development of an instrument to assess cohesion in sport teams: The Group Environment Questionnaire. *Journal of Sport Psychology*, 7, 244–266.

References

Bondarenko, M., Babenko, S., & Borovskiy, O. (2017). Sotsialna zhurtovanist v Ukraini (dosvid aplikatsii metodyky bertelsmann stiftung do danykh yevropeiskoho sotsialnoho doslidzhennia) [Social cohesion in Ukraine (the experience of application of bertelsmann stiftung method to european social survey data)]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Sociology*, 1(8), 58–65. (in Ukrainian)

Carron, A .V. & Brawley, L. R. (2000). Cohesion: Conceptual and measurement issues. *Small Group Research*, 31 (1), 89–106. <https://doi.org/10.1177/104649640003100105> (in English)

Carron, A. V., Widmeyer, W. N., & Brawley, L. R. (1985). The development of an instrument to assess cohesion in sport teams: The Group Environment Questionnaire. *Journal of Sport Psychology*, 7, 244–266. (in English)

Deineko, O. (2021a). Aksiostратeґhii zhurtovanogo suspilstva: tsinnisna homogennist, tscinnisna heterogennist chy “vidmova vid tsinnosteі”? [Axio-strategies of a cohesive society: value homogeneity, value heterogeneity or “value rejection”?]. *Social technologies: topical issues of theory and practice*, 89, 44–55. <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2021.89.5>. (in Ukrainian)

Deineko, O. (2021b). Modeli konstruiuvannia sotsialnoi zhurtovanosti: teoretychni refleksii ta empyrychni keisy [Models of Social Cohesion Construction: Theoretical Reflections and Empirical Cases]. *Sociological Studios*, 1 (18), 33–40. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-33-40>. (in Ukrainian)

Dovgan, N. O. (2024). Poshuky vymiriv zhurtovanosti: akademichnyi dyskurs [Searching for dimensions of cohesion: an academic discourse] *Vcheni zapysky*

Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Psiholohiia, 35 (74), 1, 97–103. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.1/17>. (in Ukrainian)

Dovgan, N. (2024). Sotsialna zhurtovanist suspilstva: teoriia i praktyka [Social cohesion of society: theory and practice]. *Problems of Political Psychology*, 15(29), 30–49. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol15-Year2024-150>. (in Ukrainian)

Grynenko, A. M., & Kyrlyuk, V. V. (2017). Suchasni pidxody shhodo vyznachennia poniat sotsialnoi zhurtovanosti ta sotsialnoho kapitalu [Modern approaches for definitions social cohesion and social capital]. *Socialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, 1, 135–141. Retrieved from <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/21611>. (in Ukrainian)